

MÜASİR DÖVRÜN TƏLƏBLƏRİ KONTEKSTİNDƏ KİTAB MÜTALİƏSİ PROBLEMİ

Orxan Usubaliyev

MEA-nın M. Füzuli adına

Əlyazmalar İnstitutunun doktrantı

Проблема чтения книги в контексте современных требований

Резюме: В статье анализируется настоящее время, инвестиции и решении проблемы чтения книг, преимущество, а также влияния человека.

The problem of reading the book in the context of modern requirements

Abstract: This article is analyzing the investment and possible solutions to the problem of reading books and also the effect of the benefits to human of book.

Açar sözlər: kitab mütaliəsi problemi, müasir təhsil sistemi, elektron kitab, elektron kitabxanalar, mütaliə mədəniyyəti.

Ключевые слова: kitab mütaliəsi problemi, müasir təhsil sistemi, elektron kitab, elektron kitabxanalar, mütaliə mədəniyyəti.

Keywords: Book reading problem, modern education system, electron books, electron libraries, reading culture.

Giriş

Müasir dövrdə vacib reallıqlardan biri budur ki, ölkəmizdə kitab mütaliəsinə maraq ötən illərlə müqayisədə olduqca aşağı səviyyədədir. Ötən illər dedikdə, Sovet hakimiyyəti dövrünün XX əsrin 70-80-cı illəri, habelə müstəqilliyimizin ilk 10 illiyi ilə müqayisəsini nəzərdə tuturam. Müasir dövrdə bu tendensiya məhz gənc nəsil arasında geniş şəkildə yayılmışdır. Bugünkü reallıq ondan ibarətdir ki, müasir dövr gəncliyimizin əksəriyyəti mütaliədən, kitab oxumaqdan daha çox, gündəlik həyat tərzlərini internet və mobil telefonlarda oyunlar oynamaqla, sosial şəbəkələrdə gün keçirməklə vaxtlarının xeyli hissəsini itirmiş olurlar. Psixoloqların məşhur bir deyimi də var ki, “Əgər gününü plansız başlamısan, deməli bütün sutkanı itirmisən”. Ancaq təbii haldır ki, danışdığımız mövzu ətrafında irəli sürülən problemin həlli yolları da vardır. [7]

Zaman ötdükcə, gənc nəslin kitaba maraq dairəsinin məhdudlaşması xalqımızın gələcəyi üçün böyük təhlükədir. Bildiyimiz kimi, qlobal dünyamız müasir dövrdə elmi idarəetmə prinsiplərinə əsaslanır. Hazırda dünya elmi-texniki inkişaf dövrünü yaşayır. İndiki şəraitdə müasir dövrün tələblərinə uyğun olaraq hər bir sahəyə elmi prinsiplər tətbiq edilir. Aydın məsələdir ki, elm olan məkanda hər zaman inkişaf və tərəqqi də mövcuddur. [5]

Məsələnin qoyuluşu

Hər bir dövlətin, xalqın əsas potensial imkanları və gələcək perspektivləri mövcud cəmiyyətin intellektual səviyyəsi ilə ölçülür. Müasir dövrdə intellekt satan və bu intellekti elmi dövriyyəyə cəlb edən dövlətlər daha çox pul qazanır, ildən-ilə daha çox davamlı gəlirlər əldə edirlər. Bu da məhz bazar iqtisadiyyatının əsas

prinsiplərindən sayılır. Müasir dövrdə ölkəmiz dünya bazarına neft-qazla bərabər, intellektual imkanlarını da çıxartmağa xüsusi diqqət yetirməlidir. İntellektual sahədə çalışan elm adamlarının, yaradıcı insanların, alimlərin cəmiyyətdə nüfuzunun artırılmasına da çalışmaq lazımdır. Hər kəsə məlumdur ki, dünyanın ən məşhur elm xadimləri, yaradıcı insanları, ədibləri və alimləri öz sənət sahələrinin zirvəsinə çatmağa, məhz kitab vasitəsilə nail olmuşlar. Hər bir fərdin cəmiyyətdə şəxsiyyət kimi yetişməsi, formalaşması üçün dərin müaliə həvəsi mütləq lazımdır. Kitabın müaliəsi kontekstində, müasir təhsil sisteminin təkmilləşdirilməsi vacib şərtədir. Təhsilsiz heç bir xalqın gələcəyi, inkişafı mümkün deyildir. Təhsilə də yiyələnməyin, bağlanmağın ən mühüm vasitəsi bilik mənbəyi olan kitabdır. Kitab və onun bəxş etdiyi təhsil insanın şəxsiyyət kimi formalaşmasında və mənəvi cəhətdən zənginləşməsində həlledici rol oynayır. [8]

Məsələnin həlli

Müasir dövrdə dövlətimiz tərəfindən təhsil sistemində ciddi islahatlar aparılmalıdır ki, gənc nəslin kitab müaliəsinə həvəs yaransın. Həmçinin müəyyən stimullaşdırıcı vasitələr yolu ilə də gəncləri kitab müaliəsinə meylləndirmək mümkündür. Daha çox müaliə edən gənclər həm dövlət, həm də müəyyən sahə rəhbərliyi tərəfindən mükafatlandırılmalıdır. Kitab müaliəsi kontekstində müxtəlif həvəsləndirici tədbirlər görülməlidir. Bu baxımdan mövcud sahədə dövlətin iştirakı da vacib amildir. Müasir dövrdə kitabın müaliəsi məsələsinə ən çox dövlət səviyyəsində diqqət yetirilməlidir. Uyğun şəraitdə tez-tez dövlət tərəfindən viktorinalar, olimpiyadalar, elmi müsabiqələr keçirilməlidir. Məhz bu halda, gənc nəsilə kitabın müaliəsinə müasir tələblərə uyğun şəkildə meyl və həvəs yaratmaq mümkün olar. Müasir dövrdə kitabın müaliəsi sahəsində dövlətimiz tərəfindən müvafiq fəaliyyət proqramı da hazırlanmalıdır. Məhz qeyd etdiyimiz bu tədbirlər planlı şəkildə həyata keçirilsə, kitab müaliəsinə maraq artar, oxumaq vərdişləri xeyli genişlənər. [4]

Qeyd edək ki, indiki şəraitdə gənclərin müaliə məsələsindəki problemin həlli istiqamətində digər bir variant geniş çeşiddə olan elektron kitabxanaların yaradılmasıdır. Ümumiyyətlə, müasir dövrdə gənclərin kitab müaliəsi məsələsi, onların kitaba marağın məhdud olması bütün dünyada vacib bir problemdir. Müasir dövrdə bütün dünyada gənc nəslin nümayəndələri və bir qrup insanlar ənənəvi üsullu mətnlərlə tanış olmaq istəmir. Belə ki, kağız variantında çapdan buraxılan kitab, qəzet və jurnallar vasitəsilə informasiya və bilik əldə etməyə artıq gənc nəsil maraq göstərmir. Hər bir zamanın öz tələbi və funksional istiqamətləri vardır. Müasir dövrün tələbləri kontekstində, insanlar daha çox elektron daşıyıcılardan, elektron kitab və elektron saytlardan informasiya və mətnləri qəbul etməyə həvəs göstərir. Belə halda, sahə alimləri və mütəxəssisləri daim hazırlıqlı olmalıdır. Çox zaman bizlər bunu elektron oxu, müaliə, elektron yazı mədəniyyəti hesab edirik. Məhz bu hal sivilisasiyanın yeni bir müaliə mənbəyi kimi qəbul olunur. İnsanlar artıq qəbul etməlidir ki, yeni virtual nəsil, gününün böyük hissəsini sosial şəbəkə və internetdə keçirən gənclər kağız variantında olan kitabları müaliə etmək istəmir. İndiki şəraitdə, biz müaliə mədəniyyətinin texniki cəhətdən kəskin dəyişilməsindən danışıq bilirik. Sovet hakimiyyəti dönəmində

insanların televiziya, kino imkanları indiki zaman qədər geniş olmamışdır. Müasir dövrdə bunlara internet, sosial şəbəkələr, mütaliə multimedia imkanları da əlavə olunub. Müasir dövrdə insanlar yazı və oxu imkanlarını internet və sosial şəbəkələr vasitəsilə reallaşdırır. Demək olar ki, müasir insanlar internetdə çox vaxt çatlaşır, məktub göndərir, sosial şəbəkələrdə yazışır, şərhlər yazır, ünsiyyət prosesində fikirlərini bölüşürlər. [6]

Müasir dövrdə elektronlaşma, virtuallaşma mərhələsinin birinci dövrü artıq yekunlaşmışdır. İndiki şəraitdə gənc nəslin məlumatlandırılması, informasiya prosesində aktiv olması məqsədilə müasir dövrün tələblərinə uyğun olaraq çoxsaylı resurslar yaratmaq lazımdır. Müasir dövrdə ölkəmizdə “kitab mütaliəsi problemi” kontekstində əqli, elmi, bilikli resurs problemi də vardır. Bu baxımdan ölkəmizin bu məsələ istiqamətində vahid konsepsiyası olmalı, saytları zənginləşdirməli, uşaqlar və böyüklər üçün elmi elektron kitabxanalar da yaradılmalıdır. Qeyd edim ki, hazırda Rusiya və Türkiyə kimi qabaqcıl dövlətlərdə 50 minə yaxın elektron kitabxana olduğu halda, ölkəmizdə bunların sayı 20-yə qədərdir. Artıq bu istiqamətdə ölkəmizdə müəyyən işlər görülür. Bu istiqamətdə Milli Elmlər Akademiyasında beş bir elektron kitabxana artıq yaradılıb. Bu da insanların mütaliə imkanlarının genişləndirilməsinə və tələbatlarının reallaşdırılmasına geniş şərait yaradır. [2]

Kitab oxumaq bütöv bir mədəniyyətdir. Müasir dövrdə ölkəmizdə hər bir sahədə bir boşluq mövcud olduğu kimi, kitabçılıq işində də müəyyən əskikliklər mövcuddur. Məsələn: hər yerindən qalxan adam kitab çapdan buraxdığı üçün hər təsadüfi kitabı da oxumaq məsləhət görülmür. Faydalı sayılan, nəyisə öyrənə biləcəyimiz, bizə doğru yol göstərən, bir sözlə, bütün mənalarda vacib kitabları araşdırıb, tapıb mütaliə etmək lazımdır. Bunun üçün əhatəmizdəki ziyalı, kitabsevən və dərin mütaliə edən insanlardan məsləhət almaq çox əhəmiyyətli olardı. Elə mühüm kitab aşkarlayıb oxumalı və məsləhət görməliyik ki, ondan mədəni və əxlaqi yöndən nəyisə öyrənə bilək. Ümumiyyətlə, cəmiyyətdə və hər evdə kitab oxuma mədəniyyətinin formalaşması çox faydalıdır. Məhz bu yanaşma və həyat tərzini gələcək tərəqqinin təminatıdır. [1]

Nəzərə almaq lazımdır ki, kitab mütaliəsinin çox faydaları vardır. Kitab mütaliə etmək, ilk növbədə, zehni açır, hər bir şəxsin dünyaya baxışını dəyişir. Bundan başqa, kitab mütaliə etmək insana həyatı sevdirmir, stressi azaldır, anlama, qavrama gücünü və danışma qabiliyyətini qüvvətləndirir. Kitab mütaliə etmək insanın intellektual səviyyəsini yüksəldir, xəyal imkanlarını inkişaf etdirir, həyatdan, dünyadan zövq almağa, həzz anları yaşamağa, lazım olan məqamlarda qərar vermə qabiliyyətinə müsbət təsir göstərir. [3]

Müasir dövrdə bir çox gənclər kitab mütaliəsindən yayınmaqlarını səbəb kimi vaxt azlığının olmasını misal göstərirlər. Halbuki vaxtlarının böyük bir hissəsini sosial şəbəkələrdə və internetdə keçirirlər. Sözüün əsl mənasında, kitab oxumaq, həyatı oxumaq deməkdir. Müdriklərimizin gözəl deyimi var: “Kim ki mütaliədə başqalarını üstələməyə cəhd etmir, deməli, bütün sahələrdə geridə qalmağa açıq-aşkar risk edir”. Mütaliə mədəniyyətini tədqiq edənlər çoxdan sübut

etmişlər ki, mütaliədə yaranmış vakuum planetin mənəvi xəstəliyinə çevrilə bilər. Əlbəttə ki, mütaliyə marağın azalması indiki şəraitdə ciddi təşviş doğurur.

Mövzu ətrafında geniş şəkildə apardığım araşdırmalara əsasən müasir dövrdə ən çox satılan kitablar aşağıdakılardır:

Müəllifə görə əsərlərin sıralanması:

- 1) David Nicolsun “Bir gün” əsəri;
- 2) Xalid Hüseyinin “Və dağlardan Səda gəldi”, “Çərpələng uçuran” əsərləri;
- 3) Mark Levinin “Bir-birimizə demədiyimiz sözlər” əsəri;
- 4) Deyl Karneginin “Dostları necə qazanmalı və insanlara təsir etməli” əsəri;
- 5) Aqata Kristinin “Qara qəhvə” əsəri;
- 6) Robert Qrinin “Hakimiyyətin 48 qanunu” əsəri;
- 7) Ronda Berunun “Sırr” əsəri;
- 8) Qabriel Qarsia Markesin “100 ilin tənhalığı” əsəri;
- 9) Çingiz Abdullayevin “Uzun çəkən sözardı”, “Yeni cəngavər qadınların qəbiləsi”, “Hamirappi qanunu”, “Şərq küləyi”, “Ölümünü özün seç”, “Qərb bürküsü”, “Milyardın dəyəri”, “Soyuqdan dönməyən cəsurlar”, “Soyuğu qoruyanlar”, “Bakı bulvarı”, “Mənim gözəl Alibim” əsərləri;
- 10) Sabir Rüstəmxanlının “Atamın ruhu”, “Difai fədailəri” əsərləri;
- 11) Zeynalov Eyvazın “Bələdçi” əsəri;
- 12) Nərmin Kamalın “Aç, mənəm” əsəri;
- 13) Məmməd Səid Ordubadinin “Qılınc və qələm” əsəri;
- 14) Bəhram Çələbinin “Lotu Bəxtiyar” əsəri;
- 15) Məmməd Əmin Rəsulzadənin “Bakı və Azərbaycan tarixinə dair əsərləri”

toplusu;

- 16) Aytən Vahidin “Bakü-Aşkın Güzergahı” əsəri və s. dir.

Ən çox satılan və oxunan “Uşaq kitabları” isə aşağıdakılardır:

- 1) 555 Tapmaca;
- 2) Diqqət və zəka oyunları;
- 3) J.K.Rovlingin “Harri Potter və Fəlsəfə daşı” əsəri;
- 4) Əlifba ABC (kart-kitab);
- 5) İlk sözlərim-ABC;
- 6) Su Pərisi-Boyama;
- 7) Tıq-Tıq Xanım (boyama);
- 8) Qrim qardaşları, Şarl Pero, H.X.Andersonun birgə müəlliflik etdiyi “Sehirli Nağıllar” əsəri və s. dir.

Nəticə

Müasir dövrdə kompüter əsrini mütaliə mədəniyyətinin bəlası kimi səciyyələndirirlər. Ancaq heç bir inkişaf, yenilik biri digərini inkar etməməlidir. Əksinə, bütün inkişaf formaları biri digəri ilə uzlaşdıqda tərəqqiyə yeni bir stimül yaranır. Bu baxımdan mütaliə mədəniyyətinin inkişafına təkan verəcək bütün müasir forma və istiqamətlərdən qədərincə və etibarlı şəkildə faydalanmaq lazımdır.

Ədəbiyyat

1. Arzumanov, B. Lazımlı kitab. Kitablar aləmində, 1988, №2, səh. 23-24.
2. Umudlu, İ. Kitab nəşri bu gün.-Bakı: Əbilov, Zeynalov və oğulları, 2004.-321 s.
3. Allahverdiyev, B.V. Kitab və oxucu. Kitabşünaslıq və nəşriyyat işi: elmi-nəzəri və təcrübi jurnal. 2008.-№ 3.-səh 3-20.
4. Kitab çapı dövlət əhəmiyyətli bir işdir: Prof. B.V.Allahverdiyevlə müsahibə. “Müstəqil” qəz., 1999, 4-10 fevral.
5. Kitaba maraq niyə azalıb? Prof. B.V.Allahverdiyevlə müsahibə. “Palitra” qəz., 2001, 13 fevral.
6. Quliyeva, S.F. Dəyərli nəşrlər haqqında mülahizələr. Dil və ədəbiyyat: nəzəri, elmi, metodik jurnal. Bakı, 2004, №1 (39), səh. 95-97.
7. Беловицкая, А.А. Общее книговедение.-М.: Книга, 1987.-255 с.
8. Кишинтов, М. Наука о книге.-М.: Книга, 1991.-196 с.